

УДК (UDC) 37.018:347.77(477)"1960/1970"

ГЛУШАН О. В.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПАТЕНТОЗНАВЦІВ В УКРАЇНІ У 60-70-х РОКАХ ХХ ст.

У статті висвітлено історико-педагогічний досвід формування системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі патентознавства і винахідництва в Україні у 1960-1970-х рр. Розглянуто дві форми навчання патентній справі - державну та громадську. Розкрито роль Української республіканської й обласних рад Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів у побудові громадського сектору патентної освіти в УРСР. Проаналізовано зміст навчальних планів, терміни навчання, контингент слухачів, професорсько-викладацький склад громадських факультетів (інститутів) патентознавства, створених в УРСР у середині 1960-х рр.

Ключові слова: патентознавці, громадські факультети (інститути) патентознавства, курси підвищення кваліфікації, Всесоюзне товариство винахідників і раціоналізаторів.

З розвитком суспільства, науки, технологій має місце зміна характеру професій, їх попередні назви наповнюються новим змістом, зникають старі та з'являються нові спеціальності, часто на межі декількох галузей науки. Сьогодні однією з таких спеціальностей, що існує на межі права, техніки, економіки, менеджменту, є «Інтелектуальна власність», важливою задачею якої є забезпечення охорони об'єктів інтелектуальної власності всередині країни та за її межами. Дослідники відзначають її необхідність і важливу роль як в ефективному функціонуванні державної системи правової охорони інтелектуальної власності зокрема, так і у формуванні в суспільстві правової культури та поваги до інтелектуальної праці загалом [3, с. 93; 8, с. 31; 9, с. 6].

Об'єктивне вивчення історичного досвіду, організаційних форм, нормативно-правового забезпечення формування системи підготовки фахівців у галузі патентознавства і винахідництва є теоретичною основою, методологічним орієнтиром для розвитку й ефективного функціонування національної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у галузі правової охорони і комерційної реалізації об'єктів інтелектуальної власності. У цьому контексті заслуговують на увагу основні тенденції розвитку системи підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності у період 60-70-х років ХХ ст. в УРСР.

Означена проблема, однак, не привернула ще достатньої уваги дослідників. Питання удосконалення підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності в Україні підіймаються у роботах сучасних вітчизняних дослідників С. Корновенка, І. Мігус, О. Пічкура та ін. [3; 9]. Однак, визначаючи перспективи розвитку спеціальності «Інтелектуальна власність» у вищих навчальних закладах України, згадані автори не вдаються до аналізу історичних витоків системи підготовки фахівців з питань

Глушан Олена Володимирівна - кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв.

інтелектуальної власності. У навчальній літературі питання формування системи підготовки фахівців-патентознавців висвітлюються в загальних рисах і здебільшого обмежуються згадкою про Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства в галузі патентної роботи та Вищі державні курси підвищення кваліфікації керівних, інженерно-технічних і наукових працівників з питань патентознавства та винахідництва і короткою характеристикою їх діяльності [4, с. 35]. Окремі аспекти підготовки та підвищення кваліфікації кадрів у галузі винахідництва й раціоналізації знайшли відображення у працях радянських теоретиків і практиків Є. Єфімова, Ю. Максарьова, А. Ліхтера, Ю. Новгородського, М. Оттенберга, В. Сабасва, Н. Хайкіна, В. Шатрова та ін. [2; 5-7; 10]. Зокрема, у праці Є. Єфімова та В. Шатрова «Підвищення ефективності патентної роботи» [2] проаналізовано особливості підготовки патентознавців у державних і громадських навчальних закладах СРСР. Питання підготовки кадрів у галузі патентної роботи розглядаються дослідниками у тісному зв'язку з діяльністю патентних служб. Водночас питання розвитку системи підготовки фахівців-патентознавців в УРСР в означений період ще не одержали детального відображення й узагальнення. З огляду на це авторка ставить за мету висвітлити основні організаційні форми та узагальнити досвід здійснення підготовки патентознавців в Україні в 1960-1970-х рр.

В означений період у СРСР склалася та діяла система підготовки фахівців-патентознавців, домінуюча роль в якій належала навчальним закладам Державного комітету Ради Міністрів СРСР у справах винаходів і відкриттів: Центральному інституту підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства у галузі патентної роботи (далі - ЦПК) та Центральним курсам підвищення кваліфікації інженерно-технічних працівників з питань патентознавства і винахідництва (далі - Центральні курси) [10, с. 9-10].

Однак, до моменту відкриття Центральних курсів підготовка патентознавців у Радянському Союзі в основному мала емпіричний характер. За ініціативи Держкомітету Ради Міністрів СРСР у справах винаходів і відкриттів та Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів (далі - ВТВР) з метою підготовки інженерів-патентознавців і громадських експертів-патентознавців періодично влаштовувалися різноманітні наради, семінари, огляди тощо. Так, у 1962 р. згідно з постановами Президії Центральної Ради ВТВР і Держкомітету у справах винаходів і відкриттів у м. Рига були організовані короткотермінові, 10-тиденні, курси. Вони проводилися у три потоки: 1-й - з 11 до 20 жовтня, 2-й - з 22 до 31 жовтня, 3-й - з 11 до 20 листопада [12, арк. 1]. Від України у семінарі-курсах взяло участь загалом 49 представників, з них 20 - представники від рад народного господарства, 25 - від обласних рад ВТВР УРСР, 2 - від Української РНГ і 2 - від Української республіканської ради ВТВР. Однак такі періодичні курси не могли задовольнити потреб республіки у фахівцях-патентознавцях. За наявними даними по 12 областях УРСР станом на кінець 1961 - початок 1962 рр. на підприємствах 10 областей взагалі не було громадських патентознавців [12, арк. 16-25, 27-29].

У 1963 р. у системі Держкомітету Ради Міністрів СРСР з питань винаходів і відкриттів розпочали свою діяльність Центральні курси

підвищення кваліфікації інженерно-технічних працівників з питань патентознавства і винахідництва, що мали виконувати роль масової форми навчання керівних, наукових та інженерно-технічних працівників, а також працівників спеціальних служб з винахідництва і раціоналізації. 1970 р. вони були реорганізовані у Вищі державні курси підвищення кваліфікації керівних, інженерно-технічних і наукових працівників з питань патентознавства та винахідництва. Термін навчання на курсах з відривом від виробництва становив два місяці, без відриву від виробництва - до шести місяців. Опорні пункти курсів функціонували у низці промислових центрів країни.

У Києві було відкрито їх філіал, що проводив навчання на короткотермінових курсах з відривом від виробництва за 60-годинною програмою, на вечірньому відділенні - за 120-годинною та заочному - за 150-годинною [13, арк. 38]. Навчальні програми курсів передбачали вивчення питань винахідницького і патентного права, патентної інформації, експертизи заявок на новизну, експертизи об'єктів техніки на патентну чистоту, патентування винаходів за кордоном і торгівлі ліцензіями, організації винахідницької та патентно-ліцензійної роботи, економіки й інших питань винахідництва. Особлива увага (понад 40% навчального часу) серед дисциплін, що вивчалися на курсах, приділялася викладанню науково-технічної експертизи.

У цьому навчальному закладі, до якого зараховували осіб як з вищою, так і з середньою спеціальною чи загальною середньою освітою, не забезпечувався диференційований підхід до підготовки різних категорій слухачів. Навчальний процес здійснювався за однією програмою: спільно навчалися особи, що мали вищу та середню, технічну і гуманітарну освіту, різну професійну підготовку. За визначенням дослідників, Центральні курси *«по-суті не підвищували кваліфікацію, а готували фахівців нової професії»* [2, с. 87]. За період з 1963 р. до 1977 р. на них пройшли підготовку понад 75 тис. чоловік [10, с. 11].

Окрім здійснення навчального процесу за денною, вечірньою та заочною формами навчання, до числа задач Центральних курсів також входили організація лекцій і консультацій на підприємствах (в організаціях, установах) з окремих питань винахідницької та патентно-ліцензійної роботи, забезпечення викладачами семінарів-нарад з відповідної тематики, що організовувалися міністерствами і відомствами. На курсах здійснювалася підготовка викладацького складу в галузі винахідництва та патентознавства, включаючи підготовку викладачів на спеціальних семінарах з подальшою атестацією. За 12 років діяльності курсів було підготовлено більше 500 викладачів, що виступали з лекціями на підприємствах, в організаціях, установах, навчали слухачів громадських інститутів патентознавства ВТВР [2, с. 85].

У той же час самі Центральні курси не мали штатних викладачів. До викладацької роботи на курсах залучалися кваліфіковані працівники Держкомітету Ради Міністрів СРСР з питань винаходів і відкриттів та інших організацій, а також викладачі вищих і середніх спеціальних навчальних закладів.

До створення у 1968 р. ЦПК Центральні курси з їх філіалами залишалися єдиним державним навчальним закладом, що готував патентознавців, і не були в змозі кваліфіковано підготувати необхідну кількість

кадрів для УРСР. У жовтні 1965 р. Голова Української республіканської ради ВТВР П.Ф. Рябоконт у листі до голови Держкомітету Ради Міністрів СРСР у справах винаходів і відкриттів Ю.Є. Максарьова констатував, що підготовка кадрів працівників з винахідництва, раціоналізації і патентно-ліцензійної роботи здійснюється у невеликому обсязі лише на Центральних курсах підвищення кваліфікації керівних та інженерно-технічних працівників [13, арк. 37]. Так, у квітні 1964 р. на заочну форму навчання Центральних курсів було зараховано лише 195 працівників підприємств і організації 17 областей УРСР. Їх розподіл за областями був досить нерівномірний: найбільше студентів було з Дніпропетровської (56), Київської (38), Харківської (24), найменше - з Кримської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Хмельницької областей (по 1 представнику) [13, арк. 58-61]. Для порівняння: всього у 1964 р. Центральні курси закінчило 3455 осіб [6, с. 7].

Спробою виходу з такої ситуації стала розбудова системи навчальних закладів, що діяли на громадських засадах і навчали основам винахідницької та патентної справи, насамперед громадських факультетів (згодом - інститутів) патентознавства, створених з ініціативи й під керівництвом Української республіканської та обласних рад ВТВР. Ще під час першої республіканської конференції ВТВР 25 серпня 1958 р. було задекларовано намір «систематично надавати допомогу членам товариства у підвищенні їх ... технічних знань шляхом організації консультацій, семінарів, технічного навчання, лекцій, доповідей, екскурсій, проведення технічних конференцій, заходів з широкого обміну досвідом роботи раціоналізаторів і винахідників» [11, арк. 122]. Особливого розмаху навчально-просвітницький напрямок діяльності ВТВР набув з середини 60-х років ХХ ст., коли розпочали свою діяльність громадські факультети патентознавства.

Перший у СРСР громадський інститут патентознавства було створено у Ризі. В Україні першим свою діяльність у січні 1965 р. розпочав Запорізький громадський факультет патентознавства [13, арк. 22-32, 35]. Протягом жовтня-листопада 1965 р. у відповідності до Постанови Центральної Ради ВТВР «Про досвід роботи Ризького громадського інституту патентознавства» від 23 липня 1965 р. та спільної Постанови Президії Правління товариства «Знання» Української РСР і Президії Української республіканської ради ВТВР «Про контакти в роботі організацій товариства «Знання» та ВТВР» від 28 серпня 1965 р. аналогічні факультети патентознавства з'явилися у Києві, Одесі, Харкові, Сумах, Рівному, Сімферополі та деяких інших містах України [13, арк. 70]. Керівники ж окремих обласних рад ВТВР, наприклад Хмельницької, доповіли Українській республіканській раді ВТВР про неможливість станом на 1965 р. організувати факультет винахідництва і патентознавства з огляду на відсутність в області «достатньо компетентних фахівців з питань патентознавства, які б могли виступати з лекціями» [13, арк. 34]. Наступного, 1966, року громадський інститут патентознавства було створено у Миколаєві [15, арк. 71]. Дещо пізніше розпочали свою роботу громадські інститути патентознавства у Ворошиловграді (Луганську) та Дніпропетровську (1970 р.).

Контингент слухачів факультетів складався з працівників патентних служб, бюро з раціоналізації і винахідництва, інженерно-технічних працівників

конструкторських бюро, юристів, економістів та інших працівників, що цікавилися патентною справою та направлялися керівництвом підприємства (організації) чи були рекомендовані до навчання радами ВТВР. На окремі факультети, наприклад Миколаївський, зараховували лише членів ВТВР [15, арк. 72]. Кількість осіб, що навчалися на факультетах, коливалася від 50 (Сімферополь) до 200 (Київ). У наступні роки кількість слухачів на факультетах зростала. Так, у 1967 р. Донецький громадський інститут винахідництва та патентознавства випустив 320 фахівців-патентознавців і здійснив набір на навчання ще 300 осіб [14, арк. 3]. Подекуди кількість бажаючих навчатися значно перевищувала затверджений Центральною радою ВТВР контингент слухачів, як це мало місце в Миколаївському громадському інституті патентознавства у 1969 р. Тоді до інституту було подано понад 200 заяв при затвердженому контингенті у 100 осіб. У результаті до інституту було зараховано 120 осіб, 20 з яких - вільними слухачами [15, арк. 72]. На наступний рік було подано вже 400 заяв, однак зараховували лише 100 слухачів, а групу вільних слухачів розширили лише до 25 осіб. Хоча в окремих регіонах мала місце протилежна тенденція - скорочення контингенту слухачів. Зокрема, перший випуск громадського факультету патентознавства при Кримській обласній раді ВТВР нараховував 42 особи, з яких 32 - від підприємств та організацій Сімферополя і 10 - з інших міст Криму (Севастополь, Керч, Феодосія та ін.). Наступного, 1966-1967, навчального року факультет випустив 16 осіб, з яких лише 8 одержали дипломи (решта - довідки про прослуханий курс) [14, арк. 17]. Скорочення контингенту слухачів керівництво факультету пояснювало відмовою Центральної ради ВТВР оплачувати відрядження іногороднім слухачам.

Керівництво факультетом здійснювалося навчально-методичною радою, що затверджувалася спільним рішенням обласної ради ВТВР, обласного правління товариства «Знання» і обласної ради Науково-технічного товариства та працювала на громадських засадах. Рада складалася із представників громадських організацій, міністерств, відомств, провідних науково-дослідних і проектно-конструкторських організацій, вчених та фахівців народного господарства. Голова навчально-методичної ради одночасно був громадським деканом факультету. До компетенції ради також належали питання розробки за погодженням з Українською республіканською радою ВТВР навчальних планів, програм, методичних рекомендацій, підбору навчальних посібників і літератури, організації видання конспектів лекцій та довідково-інформаційних матеріалів для слухачів, підбору викладачів-лекторів і консультантів, розробки тематики курсових робіт та окремих практичних занять з подальшим контролем їх виконання та ін. [13, арк. 2].

У перший рік діяльності факультетів патентознавства навчання здійснювалося за 55-годинною програмою й тривало в середньому від 7 (якщо заняття проходили двічі на місяць по 4 год.) до 9 місяців (двічі на місяць по 3 год.). Так, навчальний план громадського факультету патентознавства при Кримській обласній раді ВТВР був розрахований на 55 годин, з яких 37 годин лекцій, 8 - практичних занять та 10 - співбесіди. Згідно з навчальним планом слухачі факультету повинні були підготувати дві контрольні, одну курсову і дипломну роботи [14, арк. 15-16]. Заняття на факультеті проводилися регулярно два рази на місяць по 4 години, починаючи з листопада місяця.

У 1966 р. факультети були реорганізовані в громадські інститути патентознавства і винахідництва при обласних радах ВТВР. Згідно з вимогами методичної ради Центральної ради ВТВР навчання в інститутах здійснювалося протягом двох років за 220-годинною програмою з організацією навчальних сесій і щотижневих лекцій [14, арк. 18]. Наприклад, у Миколаївському інституті патентознавства заняття проходили щовівторка з 18.00 до 22.00 години [15, арк. 74]. Не всі факультети змогли задовольнити ці вимоги й продовжити навчальну діяльність, як наприклад Сімферопольський. Інші ж, навпаки, розширювали свою діяльність і відкривали власні філіали в інших великих містах області, наприклад філіали Дніпропетровського інституту працювали у Дніпродзержинську та Кривому Розі [1, с. 114; 15, арк. 36], Донецького - у Горлівці, Жданові, Краматорську, Макіївці [1, с. 114], Запорізького - в Бердянську та Мелітополі [14, арк. 13], Луганського - в Северодонецьку [15, арк. 12-13], Одеського - в Ізмаїлі [1, с. 114] тощо. Останні організувалися для надання допомоги слухачам заочної форми навчання, але вони не мали права випускати слухачів. Окремі інститути розширювали не тільки контингент слухачів, а й напрями їх підготовки. Так, у 1971-1972 навчальному році у Київському громадському інституті патентознавства у порядку експерименту були організовані групи, що вивчали економіку винахідництва та раціоналізації протягом двох років. Згодом цей курс було введено і в інших громадських інститутах патентознавства для підготовки громадських економістів-консультантів ВТВР [2, с. 102]. Так, три факультети - патентознавства, економіки винахідництва і методики винахідницької творчості, на яких, окрім патентознавців, готували й економістів, на початку 1970-х рр. мав Одеський громадський інститут патентознавства [15, арк. 81].

У громадських інститутах патентознавства передбачалися різноманітні види навчальних занять: лекції, практичні заняття, курсові та дипломні роботи, консультації та самостійна робота. Заняття в інститутах, їх філіалах і навчально-консультаційних пунктах будувалися за єдиними навчальним планом та програмами, затвердженими Центральною радою ВТВР і погодженими з Держкомітетом Ради Міністрів СРСР у справах винаходів і відкриттів. Методичну допомогу в розробці програм та навчально-методичних матеріалів громадським інститутам патентознавства надавав ЦІПК.

Слухачі громадських факультетів патентознавства вивчали питання патентної інформації, патентознавства, економічні питання технічної творчості та правові аспекти винахідництва [13, арк. 70]. У подальшому, з реорганізацією факультетів в інститути і збільшенням терміну навчання в них, навчальні плани були розширені та включали такі дисципліни, як винахідницьке і патентне право, економіка й організація винахідництва, патентно-технічна інформація, виявлення та оформлення винаходів у СРСР, експертиза на патентну чистоту, патентування і реалізація винаходів за кордоном, ліцензійна справа, організація патентної служби та ін. [2, с. 101]. За визначенням А. В. Ліхтера - директора Центральних курсів, станом на середину 1960-х рр. вказані предмети в необхідному для майбутнього патентознавця обсязі не викладалися в жодному з вищих технічних навчальних закладів Радянського Союзу [5, с. 10]. Хоча ще з 1962 р. наказом міністра вищої та середньої спеціальної освіти СРСР було передбачено

введення у технічних вузах факультативного курсу патентознавства за 24-годинною програмою, у більшості вузів країни станом на середину 1970-х рр. цей курс або взагалі не читався, або був значно скорочений [2, с. 87].

Поглибленому студіюванню окремих питань зазначених дисциплін сприяла підготовка слухачами громадських факультетів (інститутів) патентознавства дипломних проектів. Серед тем, що розроблялися слухачами, наприклад, Миколаївського громадського інституту патентознавства, були наступні: «Участь СРСР в Паризькій конвенції з охорони промислової власності», «Джерела патентної інформації», «Конвенційний пріоритет та зарубіжне патентування радянських винаходів», «Відбір винаходів та оформлення документації для продажу ліцензій на радянські винаходи», «Організація патентних фондів підприємств (організацій) СРСР», «Права та пільги авторів відкриттів, винахідників та раціоналізаторів в СРСР», «Форми матеріального та морального заохочення винахідників і раціоналізаторів та заходи з їх подальшого удосконалення», «Патентна документація у ФРН» та ін. [15, арк. 61-70].

Слухачам факультетів, що виконали навчальну програму, склали всі курсові заліки, іспити та захистили випускні роботи, присвоювалася кваліфікація «*громадський патентознавець-експерт*» з видачею спеціального посвідчення. Згодом випускники громадських інститутів патентознавства одержували дипломи «*патентознавця ВТВР*» [15, арк. 81].

Слухачі, що не подали контрольних, курсових чи дипломних робіт, одержували довідки про прослуханий курс. Мали місце й відрахування слухачів громадських інститутів патентознавства переважно з причин невиконання навчального плану, хвороби, переходу на іншу роботу, за сімейними обставинами. Наприклад, з 250 слухачів, зарахованих 1 вересня 1972 р. на навчання у Ворошиловградський громадський інститут патентознавства, за два роки було відраховано 76 осіб, з них за невиконання навчального плану - 64, через хворобу - 7, у зв'язку з відпусткою на рік - 5 осіб [15, арк. 6]. Досить високими були показники «*відсіву*» слухачів у Миколаївському інституті - 47 % з набору 1966 р. (набір - 79, випуск - 42 особи), Дніпропетровському - 41 % з набору 1971 р. (набір - 350, випуск - 215 осіб) та 46 % з набору 1972 р. (набір - 390, випуск - 209 осіб) і Запорізькому - 38 % з набору 1972 р. (набір - 200, випуск - 124 особи) [15, арк. 38, 43, 71].

Громадські факультети патентознавства не мали свого штатного професорсько-викладацького складу. До читання лекцій, приймання іспитів, рецензування контрольних робіт слухачів на громадських засадах залучалися лектори товариства «*Знання*», громадські патентознавці, фахівці патентних служб місцевих підприємств, місцевих груп Всесоюзного науково-дослідного інституту державної патентної експертизи, співробітники науково-дослідних та навчальних інститутів, а також окремі робітники Держкомітету Ради Міністрів СРСР у справах винаходів і відкриттів [13, арк. 39, 71]. Наприклад, у 1965 р. лекторами Запорізького громадського факультету патентознавства були начальник патентно-конструкторського бюро Запорізького автомобільного заводу «*Комунар*» Є.М. Єсаулов, інженер-патентознавець конструкторсько-експериментального відділу цього ж заводу Б.С. Абросимов, начальник патентного бюро Запорізького НДІ трансформаторобудування та

високовольтної апаратури М.Ф. Андросов, начальник патентного бюро Запорізької філії Інституту автоматики Держплану УРСР І.І. Гоцуленко, завідувач патентного відділу Центральної науково-технічної бібліотеки П.С. Кузнецов, голова обласної ради ВТВР В.І. Сидорін [13, арк. 22-32]. У подальшому, з реорганізацією факультетів в інститути, рівень кваліфікації їх викладацького складу зростав. Так, у Миколаївському громадському інституті патентознавства навчальний процес забезпечували 7 викладачів, що були штатними співробітниками патентних служб, бюро технічної та патентної інформації підприємств, бюро раціоналізації і винахідництва. Шестеро з них мали вищу технічну чи юридичну освіту, п'ятеро - закінчили Центральні курси патентознавства і винахідництва, пройшли атестацію Центральної ради ВТВР чи були студентами ЦПК, що виконував також роль методичного, координуючого та наукового центру [15, арк. 74-75].

Роль громадських інститутів патентознавства у розвитку системи підготовки патентознавців і патентної справи в Україні загалом була вагомою. Подекуди з їх випускників повністю комплектувалися патентні служби окремих підприємств та організацій, зростала ефективність їх діяльності, покращувалася справа виявлення та оформлення винаходів. Так, патентна служба Проектно-конструкторського бюро електрогідравлики АН УРСР (м. Миколаїв), яка до 1970 р., коли була повністю укомплектована фахівцями-випускниками Миколаївського громадського інституту патентознавства, оформляла 7-10 заявок на рік, у 1970 р. направила до Держкомітету Ради Міністрів СРСР у справах винаходів і відкриттів 42 заявки [15, арк. 76].

Водночас мали місце і певні недоліки у роботі громадських інститутів патентознавства, на які часто вказували самі ж їх організатори: нестача компетентних педагогічних кадрів, незадовільне забезпечення слухачів навчально-методичним матеріалом, відсутність перевірки якості занять та обговорення питань методики їх проведення з боку ректорату, недостатня кількість інститутів для забезпечення потреб республіки у фахівцях-патентознавцях та ін. [15, арк. 77]. За даними на 1980 р. у республіці діяло 19 громадських інститутів патентознавства. Причому їх розподіл за областями був досить нерівномірний: 15 областей взагалі не мали громадських інститутів патентознавства, а 4 - мали 2 і більше таких навчальних закладів [16]. У тих випадках, коли організувати інститути патентознавства при обласних радах ВТВР не було можливості, підвищення рівня знань з питань винахідництва і раціоналізації, як і раніше, здійснювалося на короткотермінових семінарах, що проводилися Державним комітетом у справах винаходів і відкриттів при Раді Міністрів СРСР.

Таким чином, протягом 1960-1970-х рр. склалося дві форми навчання патентній справі - державна та громадська. Кожна з цих форм окремо не вирішувала задачі підготовки десятків тисяч фахівців-патентознавців високої кваліфікації. Провідна роль серед державних навчальних закладів, що готували патентознавців, належала Центральному інституту підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства у галузі патентної роботи та Центральним курсам підвищення кваліфікації інженерно-технічних працівників з питань патентознавства і винахідництва, філіал яких діяв у Києві. Громадський сектор патентної освіти формувався і функціонував у

системі діяльності Української республіканської та обласних рад Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів і під безпосереднім методичним керівництвом та контролем з боку ЦППК.

1. Всесоюзное общество изобретателей и рационализаторов между IV и V съездами : Матер. о работе Центрального Совета ВОИР за период 1973-1977 годов. - М. : Профиздат, 1978. - 183 с.
2. Ефимов Е.Н. Повышение эффективности патентной работы (Вопросы подготовки кадров) / Е.Н. Ефимов, В.П. Шатров. - М. : Экономика, 1976. - 136 с.
3. Корноненко С. Підготовка фахівців у сфері інтелектуальної власності в Україні: до питання щодо її удосконалення / С. Корноненко, І. Мігус // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2013. - № 5. - С. 93-95.
4. Кузнецов Ю.М. Патентознавство та авторське право: Підручник / Ю.М. Кузнецов. - К. : Кондор, 2005. - 428 с.
5. Лихтер А.В. Система обучения патентному делу / А.В. Лихтер // Вопросы изобретательства. - 1965. - № 8. - С. 10-11.
6. Максарев Ю.Е. Итоги изобретательской деятельности в СССР за 1964 г. и дальнейшие задачи по защите государственных интересов в области изобретательства / Ю.Е. Максарев // Вопросы изобретательства. - 1965. - № 7. - С. 1-7.
7. Новгородский Ю.Ф. Технический прогресс и совершенствование подготовки кадров / Ю.Ф. Новгородский, Н.Н. Оттенберг, Н.М. Хайкин. - М. : Экономика, 1973. - 151 с.
8. Підготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів і пропаганда знань у сфері інтелектуальної власності / За матеріалами П.М. Цибульова // Наука та інновації. - 2007. - Т. 3. - № 4. - С. 31-33.
9. Пічкур О. Освіта з питань інтелектуальної власності - необхідність для ділових людей / О. Пічкур // Інтелектуальний капітал. - 2004. - № 1. - С. 6-16.
10. Сабаєв В.Ф. Вопросы подготовки кадров в области изобретательства / В.Ф. Сабаєв // Вопросы изобретательства. - 1977. - № 12. - С. 9-12.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВО України), ф. 5074, оп. 1, спр. 1, 159 арк.
12. ЦДАВО України, ф. 5074, оп. 1, спр. 108, 29 арк.
13. ЦДАВО України, ф. 5074, оп. 1, спр. 229, 102 арк.
14. ЦДАВО України, ф. 5074, оп. 1, спр. 483, 18 арк.
15. ЦДАВО України, ф. 5074, оп. 1, спр. 894, 81 арк.
16. ЦДАВО України, ф. 5074, оп. 1, спр. 1119, 28 арк.

References

1. Vsesoyuznoe obshchestvo izobretateley i ratsionalizatorov mezhdru IV i V s"ezdami : Mater. o rabote Tsentral'nogo Soveta VOIR za period 1973-1977 godov. - M. : Profizdat, 1978. - 183 s.
2. Efimov E.N. Povyshenie effektivnosti patentnoy raboty (Voprosy podgotovki kadrov) / E.N. Efimov, V.P. Shatrov. - M. : Ekonomika, 1976. - 136 s.
3. Kornovenko S. Pidgotovka fahivciv u sferi intelektual'noi' vlasnosti v Ukrai'ni: do pytannja shhodo i'i' udoskonalennja / S. Kornovenko, I. Migus // Teorija i praktyka intelektual'noi' vlasnosti. - 2013. - № 5. - S. 93-95.
4. Kuznjecov Ju.M. Patentoznavstvo ta avtors'ke pravo: Pidruchnyk / Ju.M. Kuznjecov. - K. : Kondor, 2005. - 428 s.
5. Likhter A.V. Sistema obucheniya patentnomu delu / A.V. Likhter // Voprosy izobretatel'stva. - 1965. - № 8. - S. 10-11.
6. Maksarev Yu.E. Itogi izobretatel'skoy deyatel'nosti v SSSR za 1964 g. i dal'neyshie zadachi po zashchite gosudarstvennykh interesov v oblasti izobretatel'stva / Yu.E. Maksarev // Voprosy izobretatel'stva. - 1965. - № 7. - S. 1-7.
7. Novgorodskiy Yu.F. Tekhnicheskij progress i sovershenstvovanie podgotovki kadrov / Yu.F. Novgorodskiy, N.N. Ottenberg, N.M. Khaykin. - M. : Ekonomika, 1973. - 151 s.
8. Pidgotovka ta pidvishchennya kvalifikatsii spetsialistiv i propaganda znan' u sferi intelektual'noi' vlasnosti / Za materialami P.M. Tsibul'ova // Nauka ta innovatsii. - 2007. - T. 3. - № 4. - S. 31-33.
9. Pichkur O. Osvita z pitan' intelektual'noi' vlasnosti - neobkhidnist' dlya dilovikh lyudey / O. Pichkur // Intelektual'niy kapital. - 2004. - № 1. - S. 6-16.

10. Sabaev V.F. Voprosy podgotovki kadrov v oblasti izobretatel'stva / V.F. Sabaev // Voprosy izobretatel'stva. - 1977. - № 12. - S. 9-12.
11. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrainy (dali - CDAVO Ukrainy), f. 5074, op. 1, spr. 1, 159 ark.
12. CDAVO Ukrainy, f. 5074, op. 1, spr. 108, 29 ark.
13. CDAVO Ukrainy, f. 5074, op. 1, spr. 229, 102 ark.
14. CDAVO Ukrainy, f. 5074, op. 1, spr. 483, 18 ark.
15. CDAVO Ukrainy, f. 5074, op. 1, spr. 894, 81 ark.
16. CDAVO Ukrainy, f. 5074, op. 1, spr. 1119, 28 ark.

Глушан Е.В.

кандидат исторических наук, доцент кафедры документоведения и информационной деятельности Киевского национального университета культуры и искусств

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ ПАТЕНТОВЕДОВ В УКРАИНЕ В 60-70-е ГОДЫ XX в.

В статье освещено историко-педагогический опыт формирования системы подготовки и повышения квалификации специалистов в сфере патентоведения и изобретательства в Украине в 1960-1970-е гг. Рассмотрено две формы обучения патентному делу - государственную и общественную. Раскрыто роль Украинского республиканского и областных советов Всесоюзного общества изобретателей и рационализаторов в создании общественного сектора патентного образования в УССР. Проанализировано содержание учебных планов, сроки обучения, контингент слушателей, профессорско-преподавательский состав общественных факультетов (институтов) патентоведения, что были созданы в УССР в середине 1960-х гг.

Ключевые слова: патентоведы, общественные факультеты (институты) патентоведения, курсы повышения квалификации, Всесоюзное общество изобретателей и рационализаторов.

Hlushan O.V.

PhD (History), Kyiv National University of Culture and Arts, Associate Professor at the department of documentation and information activities

FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF TRAINING OF PATENT PROFESSIONALS IN UKRAINE IN THE 60-70th YEARS OF THE XX CENTURY

Historical and pedagogical experience of formation of the system of training and professional development of experts in the sphere of patent science and invention in Ukraine in the 1960-1970th is covered in the article. State and public forms of education to patent business are considered. It is shown that the leading role among the state educational institutions belonged to the Central institute of professional development of executives and experts of a national economy in the field of patent work (1968) and to Central advanced training courses of technical officers in the field of patent science and invention (1963) which were in Moscow. The branch of the Central advanced training courses which carried out training of patent professionals on a full-time and distance-learning programme worked in Kiev. The considerable attention is paid to creation of a network of public faculties (institutes) of patent science in the middle of the 1960th in USSR. It is opened a role of Ukrainian republican and regional councils of All-Union society of inventors and rationalizers in creation of public sector of patent education. The content of curriculum, training terms, the contingent of students, the faculty of public faculties (institutes) of patent science created in Mykolayiv, Zaporizhzhya, Kyiv, Simferopol, Odesa and other cities are analyzed on archival materials. It is pointed out certain defects of work of public institutes of patent science, first of all insufficient quantity of competent teachers, unsatisfactory providing students with educational and methodical materials, insufficient number of institutes for training of number of patent professionals, necessary for the republic, etc. Influence of activity of public institutes of patent science on efficiency of activity of patent services of the enterprises and organizations in USSR is characterized.

Key words: patent professionals, public faculties (institutes) of patent science, advanced training courses, All-Union society of inventors and rationalizers.